issn: 1307-9581

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ
THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

www.sosyalarastirmalar.com ISSN: 1307-9581

Cilt: 12 Sayı: 65 Ağustos 2019 // Volume: 12 Issue: 65 August 2019

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ
THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

12 / 65

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
Cilt: 12 Sayı: 65 Ağustos 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

The Journal of International Social Research
Volume: 12 Issue: 65 August 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research indexed in
EBSCO, **MLA, Proquest CSA**, **Index Islamicus**, **TEI (Türk Eğitim İndeksi) and SOBIAD.**

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. M. Yavuz ERLER (TURKEY)
Prof. Dr. Tofiq ABDÜLHASANLI (AZERBAIJAN)
Prof. Dr. George M. KORRES (GREECE)
Prof. Dr. Charlyn DYERS (R. OF SOUTH AFRICA)
Assoc. Prof. Dr. Netice YILDIZ (KKTC)
Assoc. Prof. Dr. Sadullah GÜLTEN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Aynur KADIMALIYEVA (AZERBAIJAN)
Prof. Dr. Selçuk BALI (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Yunus KAPLAN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Norhasni Zainal ABIDDIN (MALAYSIA)
Asst. Prof. Dr. Nurhodja AKBULAEV (AZERBAIJAN)
Asst. Prof. Dr. Ahmet DAĞLI (TURKEY)
Asst. Prof. Dr. Salih DEMİRBİLEK (TURKEY)

Hakem ve Danışma Kurulu / Referees and Advisory Board

Prof. Dr. Abdülhalik BAKIR (TURKEY)
Prof. Dr. Adem CEYHAN (TURKEY)
Prof. Dr. Ahmet Cüneyt ISSI (TURKEY)
Prof. Dr. Ahmet MERMER (TURKEY)
Prof. Dr. Ahmet NİŞANCI (TURKEY)
Prof. Dr. Ahmet SEYHUN (CANADA)
Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN (TURKEY)
Prof. Dr. Ali ÇELİK (TURKEY)
Prof. Dr. Ali Efdal ÖZKUL (TURKEY)
Prof. Dr. Ali MAHAFZAH (JORDAN)
Prof. Dr. Ali TORUN (TURKEY)
Prof. Dr. Ali YILMAZ (TURKEY)
Prof. Dr. Arslan TOPAKKAYA (TURKEY)
Prof. Dr. Atabey KILIÇ (TURKEY)
Prof. Dr. Barbara KELLNER-HEINKELE (GERMANY)
Prof. Dr. Bekir ŞİŞMAN ((TURKEY)
Prof. Dr. Burhanettin TATAR (TURKEY)
Prof. Dr. Byoungduk SOHN (KORE)
Prof. Dr. Cahit KAVCAR (TURKEY)
Prof. Dr. Cevdet KILIÇ (TURKEY)
Prof. Dr. Charlyn DYERS (R. OF SOUTH AFRICA)
Prof. Dr. Christoph K. NEUMANN (GERMANY)
Prof. Dr. Deniz ZEYREK (TURKEY)
Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN (TURKEY)
Prof. Dr. Doğan GÜNAY (TURKEY)
Prof. Dr. Ejder OKUMUŞ (TURKEY)
Prof. Dr. Emine GÜRSOY-NASKALİ (TURKEY)
Prof. Dr. Emine YENİTERZİ (TURKEY)
Prof. Dr. Erdoğan BOZ (TURKEY)
Prof. Dr. Erdoğan ERBAY (TURKEY)
Prof. Dr. Ergin AYAN (TURKEY)
Prof. Dr. Esin GÖREN (TURKEY)
Prof. Dr. Esma ŞİMŞEK (TURKEY)
Prof. Dr. Faruk ŞEN (GERMANY)
Prof. Dr. Fatih ÜNAL (TURKEY)
Prof. Dr. Fırat KUTLUK (TURKEY)
Prof. Dr. Filiz KILIÇ (TURKEY)
Prof. Dr. Fuzuli BAYAT (AZERBAIJAN)
Prof. Dr. George M. KORRES (GREECE)
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (TURKEY)
Prof. Dr. Hakan TAŞ (TURKEY)
Prof. Dr. Hanife Nalan GENÇ (TURKEY)
Prof. Dr. Hanifi VURAL (TURKEY)
Prof. Dr. Hasan BOYNUKARA (TURKEY)
Prof. Dr. Hasan KAVRUK (TURKEY)
Prof. Dr. Hatice AYNUR (TURKEY)
Prof. Dr. Hatice ŞAHİN (TURKEY)
Prof. Dr. Hayati AKTAŞ (TURKEY)
Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ (TURKEY)
Prof. Dr. Ingeborg BALDAUF (GERMANY)
Prof. Dr. İbrahim ŞAHİN (TURKEY)
Prof. Dr. K. P. JAYASANKAR (INDIA)
Prof. Dr. Kadir PEKTAŞ (TURKEY)
Prof. Dr. Karl REICHL (GERMANY)
Prof. Dr. Korhan KAYA (TURKEY)
Prof. Dr. M. Emin KÖKTAŞ (TURKEY)
Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ (TURKEY)
Prof. Dr. M. Yavuz ERLER (TURKEY)
Prof. Dr. Mahir AYDIN (TURKEY)
Prof. Dr. Maria Pia PEDANI (ITALY)
Prof. Dr. Meherrem CAFERLİ (AZERBAIJAN)
Prof. Dr. M. Ali KİRMAN (TURKEY)
Prof. Dr. Mehmet AÇA (TURKEY)
Prof. Dr. Mehmet ARSLAN (TURKEY)
Prof. Dr. Mehmet Baha TANMAN (TURKEY)
Prof. Dr. Mehmet BEŞİRLİ (TURKEY)
Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL (TURKEY)
Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK (TURKEY)
Prof. Dr. Mehmet ZAMAN (TURKEY)
Prof. Dr. Metin EKİCİ (TURKEY)
Prof. Dr. Mevlüt KAYA (TURKEY)
Prof. Dr. Muhammad K. MAJALI (JORDAN)
Prof. Dr. Muhittin TUŞ (TURKEY)
Prof. Dr. Mustafa KÖYLÜ (TURKEY)
Prof. Dr. Mustafa S. KAÇALİN (TURKEY)
Prof. Dr. Musa YILDIZ (TURKEY)
Prof. Dr. Mustafa CEMİLOĞLU (TURKEY)
Prof. Dr. Mustafa TİFTİK (TURKEY)
Prof. Dr. Namık AÇIKGÖZ (TURKEY)
Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR (TURKEY)
Prof. Dr. Necati KARA (TURKEY)
Prof. Dr. Kenan İNAN (TURKEY)
Prof. Dr. Necati DEMİR (TURKEY)
Prof. Dr. Nerin KÖSE (TURKEY)
Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN (TURKEY)
Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK (TURKEY)
Prof. Dr. Nilgün SAZAK (TURKEY)
Prof. Dr. Niyazi USTA (TURKEY)
Prof. Dr. Norbert FRIES (GERMANY)
Prof. Dr. Nurcan DELEN KARAAĞAÇ (TURKEY)
Prof. Dr. Özcan DEMİREL (TURKEY)
Prof. Dr. Pakize AYTAÇ (TURKEY)
Prof. Dr. Pavel DOLUKHANOV (UNITED KINGDOM)
Prof. Dr. Rainer CZICHON (GERMANY)
Prof. Dr. Ramazan KAPLAN (TURKEY)
Prof. Dr. Ramesh DEOSARAN (USA)

Prof. Dr. Recep EFE (TURKEY)
Prof. Dr. Robert VIVIAN (USA)
Prof. Dr. Ömür CEYLAN (TURKEY)
Prof. Sabri YENER (TURKEY)
Prof. Dr. Saadet KARAKÖSE (TURKEY)
Prof. Dr. Sedat SEVER (TURKEY)
Prof. Dr. Shih-chung HSIEH (TAIWAN)
Prof. Songül KARAHASANOĞLU ATA (TURKEY)
Prof. Dr. Sueda ÖZBENT (TURKEY)
Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR (TURKEY)
Prof. Dr. Tofiq ABDÜLHASANLI (AZERBAIJAN)
Prof. Dr. Ulvi KESER (TURKEY)
Prof. Dr. Umay GÜNAY (KKTC)
Prof. Dr. Ülkü ELİÜZ (TURKEY)
Prof. Dr. Vagıf SULTANLI (AZERBAIJAN)
Prof. Dr. Vahit TÜRK (TURKEY)
Prof. Dr. Walter ANDREWS (USA)
Prof. Dr. Wan-I LIN (TAIWAN)
Prof. Dr. Yakup ÇELİK (TURKEY)
Prof. Dr. Yavuz ASLAN (TURKEY)
Prof. Dr. Zehra TOSKA (TURKEY)
Prof. Dr. Zeki TAŞTAN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. A.Cüneyt EREN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Ali AYATA (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Ali GÖÇER (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Ayşe PUL (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Aydın ERTEKİN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Aynur KADIMALIYEVA (AZERBAIJAN)
Assoc. Prof. Dr. Bayram ÜNAL (UNITED KINGDOM)
Assoc. Prof. Dr. Cuma ÇATALOLUK (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Derya ARSLAN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Efkan UZUN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Erhan AYDIN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Ersin ÖZASLAN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Eyüp BACANLI (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Faruk KAYA (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. FEHMİ AKIN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Gül CELKAN (USA)
Assoc. Prof. Dr. Hasan BABACAN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Haşim ŞAHİN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Hülya YALDIR (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Hüseyin MUŞMAL (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. İbrahim Yavuz YÜKSELSİN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. İsmail KIVRIM (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Kamile AKGÜL (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Lerzan GÜLTEKİN(TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Lütfiye GÖKTAŞ KAYA (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Mehmet ÇİÇEK (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Mehmet YAVUZ (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Murat SEZGİN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Musa BİLGİZ (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Netice YILDIZ (KKTC)
Assoc. Prof. Dr. Norhasni Zainal ABIDDIN (MALAYSIA)
Assoc. Prof. Dr. Ömer ERDEN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Sayyed Ali MIRENAYAT (MALAYSIA)
Assoc. Prof. Dr. Sedat YAZICI (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Selahaddin BEKKİ (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Selçuk BALI (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Sibel KILIÇ (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Soyalp TAMÇELİK (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Veli ÜNSAL (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Yılmaz KARADENİZ (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Yunus KAPLAN (TURKEY)
Assoc. Prof. Dr. Zübeyde GÜNEŞ YAĞCI (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Akın TEMÜR (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Ali Aycan KOLUKISA (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Ali Aslan TOPÇUOĞLU (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Ali YILMAZ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Alpaslan OKUR (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Ayşe ATICI ARAYANCAN (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Bahatdin DAŞBAŞI (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Bahset KARSLI (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Barış TAŞ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Barış TOPTAŞ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Binnaz ER (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Cafer ÖZDEMİR (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Canan SANCAR (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Cemal ÖZTÜRK (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Davut KAPLAN (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Davut YİĞİTPAŞA (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Didem DENİZ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Eray YAĞANAK (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Ergün ACAR (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Erdem TEMELOĞLU (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Esin SEZGİN (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Eyüp ARTVİNLİ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Gonca KEÇECİ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Gökhan ÖLKER (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Hanife ÇAYLAK (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Hanife Gamze HASTÜRK (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Hüseyin AKYÜZ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Hüseyin ÇAVUŞOĞLU (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Hüseyin DEMİR (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. İkbal ERBAŞ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. İlker EROĞLU (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Kadriye TÜRKAN (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Kasım ERTAŞ ((TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Kemal ÖZKURT (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Kerem ÖZBEY (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Mehmet ÜNAL (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. M. Hakan SAKAR (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Murat YORULMAZ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Mustafa BIYIKLI (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Mümtaz Hakan SAKAR (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Nurhodja AKBULAEV (AZERBAIJAN)
Asst.. Prof. Dr. Oktay ÖZGÜL (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Osman ÇULHA (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Osman Zahid ÇİFÇİ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Ömer SARAÇ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Özlem SÜRÜCÜ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Polat TUNÇER (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Recep CENGİZ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Salih DEMİRBİLEK (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Sami BAYRAKTAR (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Serdar SAYGILI (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Suat DONUK (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Şahin SARUHAN (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Şahin SARUHAN (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Tamer ÖZLÜ (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Timuçin AYKANAT (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Tolga ÖZŞEN (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Vasfi HATİPOĞLU (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Yasemin APALI (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Yasin TOPALOĞLU (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Yaşar BEDİRHAN (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Yavuz GÜNAŞDI (TURKEY)
Asst.. Prof. Dr. Zafer BAŞKAYA (TURKEY)

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
Cilt: 12 Sayı: 65 Ağustos 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

The Journal of International Social Research
Volume: 12 Issue: 65 August 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

İLAHİYAT
THEOLOGY

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

HİCRET HADİSESİNE FARKLI BİR YAKLAŞIM 1301-1314
Doç. Dr. İhsan ARSLAN

TARİHTEN GÜNÜMÜZE ÜÇÜN SEMBOLİZMİ: İNSAN DÜŞÜNCE VE EYLEMLERİNİN ÜÇLE İLİŞKİSİ 1315-1325
Dr. Öğr. Üyesi Selahattin BAYRAM

TASAVVUF EKOLLERİ VE MODERN EĞİTİM FELSEFELERİ: ELEŞTİREL VE KURGUSAL BİR MUKAYESE 1326-1335
Dr. Öğr. Üyesi Selami ERDOĞAN

MUKAYESELİ HUKUKTA SALDIRGAN HAYVANA KARŞI MEŞRÛ MÜDAFAA HAKKI 1336-1349
Dr. Mehmet ERGÜN

HANEFÎ MEZHEBİNDE İSTİKRÂ: USÛLÜN TEŞEKKÜLÜ VE KÜLLÎ KÂİDELERİN TESİSİ BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME 1350-1362
Prof. Dr. Abdurrahman HAÇKALI - Öğr. Gör. Tayip NACAR

BASRA VE KÛFE EKOLLERİNDE KIYASIN ÂMİL NAZARİYESİNE ETKİSİ 1363-1372
Dr. Abdulkadir KİŞMİR

TANRI LEHİNDE KULLANILAN DELİLLERİN YETKİNLİĞİNE DAİR BİR SORUŞTURMA 1373-1380
Dr. Öğr. Üyesi Ergin ÖGCEM

KUR'ANÎ TEBLİĞDE TERĞİB VE TERHİB METODU 1381-1391
Dr. Öğr. Üyesi Mahmut SÖNMEZ

MOLLA HALİL VE ONUN EL-KÂMÛS'US-SÂNİ Fİ'N-NAHVİ VE'S-SARFİ VE'L-MEÂNİ ADLI ESERİN KAYNAKLARI 1392-1408
Mahmut TEKİN

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE ÖZ-DENETİM 1409-1418
Dr. Öğr. Üyesi Selahattin YAKUT

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 12 Sayı: 65 Ağustos 2019 Volume: 12 Issue: 65 August 2019
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
Doi Number: http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3541

TARİHTEN GÜNÜMÜZE ÜÇÜN SEMBOLİZMİ: İNSAN DÜŞÜNCE VE EYLEMLERİNİN ÜÇLE İLİŞKİSİ•

THE SECRET OF NUMBER THREE: ITS INFLUENCE ON HUMAN THOUGHT AND BEHAVIOUR FROM THE PAST INTO THE PRESENT

Selahattin BAYRAM**

Öz

Bu makale dünyevileşme anlayışının yaygınlaştığı modern çağda insan düşünce ve eylemlerinin hala üç sayısının gizemli etkisinde şekillendiğini iddia etmektedir.

Tarihte sayı sayma sistemlerinin ortaya çıkmasıyla sayılara atfedilen gizemlilik at başı gelişmiştir. Gizemi ve büyüleyici yönüyle üç, insan hayatını etkileyen önemli bir sayı olmuştur. Antik dönem filozofları, üç sayısının büyüsü konusunda ilkel dinlerle pagan kültürün etkisinde kalmıştır. Stoa okulu birçok konuyu üç kavramla tanımlamayı yeğlemiştir. Benzer şekilde Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet gibi ilahi dinler, Taoizm, Hinduizm ve Budizm gibi beşeri dinler üçün gizemi hususunda pagan kültürlerin ve antik çağ düşüncesinin etkisinde kalmıştır.

Üç sayısının büyüsüne ilişkin tarih boyunca dinlerin ve kültürlerin yaptığı vurgu bireyler tarafından fazlasıyla benimsenmiştir. Masal, edebiyat ve folklor gibi birçok alana da nüfuz eden bu anlayış zamanla refleks haline dönüşerek insan düşünce ve davranışlarının ayrılmaz bir parçası haline dönüşmüş, üçü çağrıştırmayan ifade, tanım ya da eylemler adeta eksik kabul edilmiştir.

Hıristiyanlık, teslis anlayışını inanç sisteminin merkezine koyarak üç sayısının son iki bin yıldaki yılmaz savunucusu olmuştur. Bu katı savunma anlayışı teslisin Hıristiyanlığa özgü bir düşünce şekli olduğu kanısını güçlendirmiştir.

19. yüzyılın ortalarından itibaren sosyologlar üç sayısının büyüsünün ilkel dinlerle başladığını dillendirmiştir. 20. yüzyılın başında ise üç sayısının masal, şiir, edebiyat ve görsel sanatlardaki gizemli yansımaları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Üç Sayısı, Gizem, Davranış, Düşünce, Dinler.

Abstract

This article argues that in our modern world of increasing secularization and scientific-mindedness, the number three still holds a mysterious sway over the minds and actions of people. In history, the appearance of systems of counting and the attribution of mystery to particular numbers took place simultaneously, and since then the number three has been considered a mystifying number that has a tangible impact on human life. The philosophers of antiquity were influenced by primitive religions and pagan culture when it came to the mystery of three. The Stoic school, for example, frequently chose to define ideas using three concepts. Similarly, major world religions including Judaism, Christianity, Islam, Taoism, Hinduism, and Buddhism have been influenced by pagan cultures and antique thought regarding the powers of the number three.

The emphasis laid on the mystery of the number three by various religions and cultures has, throughout history, been thoroughly accepted and adopted by individuals. This understanding, which has penetrated many areas such as fairy tales, literature, and folklore, has in time turned into a reflex, becoming an inseparable piece of human thought and action, and those expressions, definitions, or actions that do not resonate with three have been deemed somewhat incomplete.

By placing the concept of trinity in the center of its belief system, Christianity has been the unyielding defender of the number three in the last two thousand years. This strict defense gives the impression that the idea of three-ness and trinity is a way of thinking that is particular and native to Christianity.

Beginning in the 19th century, sociologists have maintained that the mystification with the number three started with primitive religions. In the 20th century, this fascination with three and its reflections in fairy tales, poetry, literature, and the visual arts have been explored.

Keywords: The Number Three, Mistery, Behavior, Thought, Religions.

Giriş

Sembol, Yunanca sîmvolo (σὐμβολο) kelimesinden biraz farklı bir telaffuzla Türkçeye girmiş bir kavramdır. Sözlükte işaret, simge, rumuz gibi anlamlara gelen sembol (Aksoy, 2003, 285), kavram olarak bir düşünceyi tamamen kendisinde barındıran nesne ya da resim anlamına gelir. İnsanoğlu varlıkların mahiyet ve niceliğini ifade etmek için kullandığı kimi sayılara zamanla olağanüstü güçler atfetmiştir. Bu sayıların en

• Bu çalışma 2-5 Temmuz 2018'de Atina'da düzenlenen 5th International Conference on Turkey and Turkish Studies'te sunulan tebliğin genişletilmiş halidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri.

gizemlilerinden biri üç sayısıdır. Üçe atfedilen gizemin kaynağı hakkında hala kuşkulu bilgilere sahibiz. Bununla beraber üç sayısının insan düşünce ve eylemlerini etkilediği ve belli bir forma soktuğu söylenebilir.

Sayı sembolizmine ilişkin batıda hatırı sayılır çalışmalar yapılmıştır. Danniel G. Brinton'in *Religions of Primitive Peoples* İlkel Toplumların Dinleri adlı çalışması 20.yüzyılın sonlarında New York ve Londra'da iki baskı yapmıştır. Aynı çalışma 1969'da New York Negro Üniversitesi yayınları arasında yeniden basılmıştır.

Nielsen Ditlef'in Dinler Tarihi Işığında İlahî Üçlü Tanrı (*Der Dreieinige Gott in religionshistorischer Beleuchtung)* adlı çalışması Hıristiyanlık kutsal teslis inancının sembolik açıdan taşıdığı değeri ortaya koyan önemli bir çalışmadır. Bu çalışma 1922'de Kopenhagen'de basılmıştır.

Ünlü şarkiyatçı Anne Marie Schimmel'in Sayıların Gizemi (*Mystery of Numbers)* adlı çalışması son dönemde sayı sembolizmi üzerinde yapılan önemli çalışmalardandır. İslam ve doğu kültürünü yakından tanıyan Schimmel'in sayı sembolizmi hakkındaki yorum ve düşünceleri okuyucuyu ayrı dünyalara taşımaktadır.

Sembolik şekilleri felsefi açıdan kritize eden Ernest Kassirer, Nazı iktidarinin arafesinde *Sembolik Formlar Felsefesi* (Philosophie der symbolischen Formen) adıyla üç citlik bir çalışmaya imza atar. Çalışmasının ikinci cildini "*Mitik Düşünme"*ye ayıran Kassirer, ikinci bölümde mitik düşüncenin inşasında sayı sembolizminin ve özellikle kutsal üç sayısının mekân ve zaman kavramlarıyla olan ilişkisini felsefi ve mantıksal temele oturtmaya çalışır.

Paul Klee'nin *Modern Sanat Üzerine* (Über die moderne Kunst) adlı çalışması sembolizmin ressam gözüyle nasıl algılandığını göstermesi bakımından önemli bir eserdir. Kübizmin 20. yüzyıldaki temsilcisi sayılan Klee daire üzerinde çizilen üçgenlerle ana ve tali renkler arasında üçlü bileşenler elde etmeyi insan düşüncesinin zirvesi kabul etmesiyle dikkat çekmiştir.

Milattan sonra 240'ta öldüğü tahmin edilen Yunan felsefe tarihçisi Diogenes Laertios'un *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* isimli eseri sayı sembolizmi açısından en zengin verileri içeren mühim bir çalışmadır. İlk çağ filozoflarının hayat ve öğretilerini öğrenmede insanlık ona çok şey borçlu olmalıdır.

Necmettin Ersoy'un *Semboller ve Yorumları* adlı hacimli çalışması Türkçe yapılan çalışmalar arasında zikredilebilir. Kitabın bibliyografya içermemesi önemli bir eksiklik olarak görülebilir.

Konunun işlenişi bakımından bu çalışma giriş ve sonuçla birlikte dört bölümden meydana gelir. İlk bölümde üç sayısının ilkel ve beşeri dinlerdeki yansımaları irdelendikten sonra ilk çağ düşüncesindeki etkileri belirlenmeye çalışıldı. İkinci bölümde Sami dinlerinde üçe yüklenen gizemin İslam kültüründeki izleri sürüldü. Üç alt başlığıyla üçüncü bölüm Hıristiyanlık teslis inancına ayrıldı. Birinci alt başlıkta Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi ile üç sayısı arasındaki bağlantılar tespit edilmeye çalışıldı. İkinci alt başlıkta bazı film sahnelerinden hareketle film sektörünün üçe bakışı irdelendi. Bu bölümün son alt başlığı İsaac Newton'un üç hal kanununa ayrıldı. Dördüncü ve son bölüm farklı açılardan üçe dayalı düşünce ve eylemlere hasredildi. Sözü edilen bölümde atasözlerinde üç sayısının büyüsü, üçle ilgili ünlü Alman filozofu Friedrich Leibniz'e atfedilen görüşler ve günümüzde üçe karşı duyarlılığın toplumsal yansımaları tartışılarak çalışma sonuç bölümüyle son bulur.

A.Üç Sayısına Yüklenen Gizemin Felsefi Kökenleri

Üç sayısına atfedilen gizemin ipuçlarını ilkel ve beşeri dinlerin öğretilerinde yakalamak mümkündür. Kimi beşeri dinlerde üç sayısı "bir"in çokluğa açılımı olarak tanımlanır. Bir din kurucusu olan Lao-Tsu, birliği Tao'nun oluşturduğunu ifade ettikten sonra, ikiliğin birlik, üçlüğün ikilik ve nihayet her şeyin üçlük tarafından meydana getirildiğini söyler.

Erken dönem dini düşüncenin oluşması ve şekillenmesinde bir hayli etkili olan Eski Mısırlıların tanrı anlayışları genellikle üçlü kombinelere dayanır. Anukis, Satis ve Hnum, Amen, Honsu ve Mut, Osiris, İzis ve Horus teslisleri örnek verilebilir (Weigall, 2002, 107). Weigall Eski Mısırlıların teslis inançlarından söz ederken bilerek ya da bilmeyerek kendisi de "teslis" bileşeni oluşturur. "İdeal teslis"i oluşturma çabası diyebileceğimiz bu anlayış modern ve seküler zamanlarda kendini ifade etme biçiminin zirve noktası olarak algılanabilir.

Weigall, birçok üçlü tanrı inancına sahip olmalarına rağmen eski Mısırlıların sadece üç tane üçlü tanrısını sayıp geri kalanları "ve diğerleri" kategorisinde değerlendirmesi, yukarıda sözü edilen "ideal teslis" anlayışına halel gelmesinden duyduğu endişe olarak anlaşılabilir. Bilim insanı kimliğiyle Weigall'in sözü edilen anlayışı öznelliğe daha yakın görülebilir. Çünkü tarafsız olması gereken kimliğiyle Eski Mısırlıların tanrı anlayışlarını açıklamaya çalışırken kendi üçleme anlayışını, ifade etmeye çalıştığı düşünceyle örtüştürüyor. Bu da Weigall'in tespitlerini öznel kılıyor.

Beşeri dinlerde üç, öteden beri aşkın gücün simgesi olmuştur. O yüzden pagan dinlerde de tarih boyunca üçlü tanrı gurupları hep olagelmiştir. Bu kapsamda kadim Hindistan'da Agni, Soma ve Ganghavra benzeri sayısız üçlü tanrı inanışları var olmuştur. Bu inanış Hinduizm'de yaratıcı Brahma, yok edici Şiva ve gücün simgesi Vişnu üçlemesiyle zirveye çıkmıştır (Sarıkçıoğlu, 2002, 173; Schimmel, 2000, 73). Keza M.Ö. üç binlerde Sümerlerin Anu, Ea ve Enlil tanrıları gök, hava ve yere karşılık gelirdi. Eski Babil'de Ay, Güneş ve Venüs(Sin, Şamaş ve İştar) yıldız üçlüsüne tapılırdı. Gök tanrıçası Selene(Luna), ay ve yer tanrıçası Diana ve ölüler diyarı tanrıçası Hekate, Yunan tanrıçası Hekate'nin üç farklı tezahürüdür (Schimmel, 2000, 71). Bu kapsamda Ditlef Nielsen'in çalışmalarında özellikle ilkel Arap toplumlarının üçlü tanrı inancına dair kanıtlara sıklıkla atıf yaptığını görebiliriz (Nielsen, 1922, 39).

Üçlük ile sonsuzluk kavramı arasındaki saf düşünsel ve kurgusal bağıntıyı etnolojik açıdan desteklemek mümkündür. Bu desteğin somutlaştığı örnek, baba, anne ve çocuk arasındaki bağıntı biçimidir. Kurgusal bir üçlük olan baba, oğul ve kutsal ruh üçlemesinde anne, baba ve çocuk arasındaki doğal bağın izleri görülebilir (Nielsen, 1922, 39).

Üçe atfedilen gücü anıtlarda da görebiliriz. 324 yılında İstanbul'a getirildiği bilinen Tunç Yılanlı Sütun, Yunanlıların Perslere karşı Plataiai'da kazandıkları zaferin anısına İÖ 478-477 yılında Delphi'de Tanrı Apollon'a sunulan "Üç Ayaklı Kazan" anıtının orta ayağıdır. Bu anıtta kazanı başlarında taşıyan birbirine sarılı üç yılan vardır (İstanbul Arkeoloji Müzesi).

İÖ IV. yüzyılın son çeyreğinde Sayda(Sidon) Kralı Abdalonymos'a ait Büyük İskender lahdinin Kral Nekropolü'nün hem üç nolu mezar odasında (İstanbul Arkeoloji Müzesi), hem üç lahitle birlikte bulunmuş olması o dönemde üç sayısına atfedilen gizemden kaynaklanmış olduğunu gösterir. Yine aynı lahdin kısa yüzünde kabartmalarla tasvir edilen (İssos ve Gaza) savaş sahnelerinde birbirinden farklı üç muharebe figürünün kullanılması dikkat çekicidir. Söz konusu tasvirin solunda kalkanlarıyla mücadele eden savaşçılar, ortada bir süvarinin bir piyadeye hücumu, sağda da kalkansız iki piyadenin birbirleriyle mücadelesi tasvir edilmiştir (İstanbul Arkeoloji Müzesi). Ağlayan Kadınlar Lahitinde kısa cephelerin her ikisinde "üç kadın" kabartmasının bulunması yukarıda ileri sürdüğümüz görüşü teyit etmektedir (İstanbul Arkeoloji Müzesi).

Üçün gücünü en çok kabul edenlerin başında ilkçağ filozofları gelir. Thales çemberde dik üçgeni çizen ilk kişi kabul edilir. O bu başarısını üçün sihirli etkisine bağlar. O yüzden Thales bir şükür kurbanı keser. Apollodoros gibi kimi aritmetikçiler benzer olayı Pythagoras için de anlatırlar (Laertios, 2007, 21).

Platon'a göre eskiden tragedyada sadece koro gösteri yapardı. Sanki bir şeylerin eksik gittiğini farkeden Thespisl soluk almasını sağlamak adına koroya bir oyuncu transfer etti. Bir nevi tekâmül sürecine giren trajedya, Aiskhylos ve Sophokles'e bir oyuncu daha bulunarak sayı üçe tamamlanır.

Sokrates'e kadar doğayı tek uğraş alanı gören felsefenin gelişmiş olduğu söylenemezdi elbet. Gelişmiş bir felsefeden bahsedebilmek için farklı iki uğraş alanına ihtiyaç olduğu açıktı. Bunun için Sokrates ahlakı felsefenin kapsamına alarak onu geliştirdi. Son olarak Platon diyalektiği de felsefeye ekleyerek ideal gelişim tamamlandı (Laertios, 2007, 149).

Platon'a göre zamanın meydana gelmesi için Tanrı'nın güneş, ay ve gezegenleri yaratması gerekirdi. Bu üç göksel varlık olmadan zaman olamazdı. Benzer biçimde Platon canlıları kanatlılar, suda yaşayanlar ve karada yaşayanlar olmak üzere üç kısma ayırdı (Laertios, 2007, 154).

Platon evrenin arkesi kabul edilen ateş, toprak, hava ve suyun zorunlu olarak üçgenlerden meydana geldiğini savundu. Gök yaratılmadan önce iki zorunlu nedenden bahseden Platon oluş nedenini ileri sürerek seriyi üçe tamamladı (Laertios, 2007, 155; Ersoy, 2007, 209).

Platon ruh, sevgi, adalet, bilgi, müzik, güzellik, sanat, iyi toplum düzeni, iyi şeyler, düzensizlik, karşıtlar gibi kavramların üç türünün bulunduğunu ve nihayet insanın karar alırken üç tür etkenin etkisinde olduğunu savundu (Laertios, 2007, 156-164).

Aristoteles'e göre mutluluk üç tür iyinin bir araya gelmesiyle meydana gelir. Ona göre dostluk akrabalar, âşıklar ve ev sahibi gibi üç grup arasında olur. Benzer biçimde hayatı teorik, uygulamalı ve haz olarak üç kısma ayırır (Laertios, 2007, 221-222). Keza o " Her şey üçtür ve üç kere bütündür. Biz de bu sayıyı tanrılarımıza ibadet ederken kullanalım. Pisagorcuların dediği gibi her şey ama her şey üçler ile sınırlandırılır, sonda, ortada ve başlangıçta her şey bu sayılara sahiptir ve bunlar teslisi oluşturur," (Weigall, 2002, 107) demektedir.

Başta Kitionlu Zenon olmak üzere Khrysippos, Apollodoros, Syllos, Eudromos, Babilli Diogenes ve Poseidonios gibi Stoa Öğretisinin önemli filozofları felsefeyi fizik, ahlak ve mantık olmak üzere üç ana konuya ayırdılar. Keza Stoacılar Retoriği meclis, mahkeme ve tören konuşması olmak üzere üçe tabi tuttular (Laertios, 2007, 316-317). Stoacılar hoşlanma duygusunu sevinç, sakınma ve arzu olmak üzere üç farklı

kavramla açıkladılar. Stoacıların üçe endeksli tasniflerine göre hayat da üç kısımdan meydana geldi: Teorik hayat, fiili hayat ve akli hayat (Laertios, 2007, 340, 345).

Stoacıların fizik öğretisi evren, ögeler ve nedenler gibi üç tür alandan oluşur. Yanı sıra "kozmos" kavramına üç anlam yüklerler: tanrı, yıldızların düzeni ve bu ikisinin birleşimi. Ayrıca Zenon'a göre cisimler en, derinlik ve yükseklik olmak üzere üç boyutludur (Laertios, 2007, 346-348).

Pisagorcular birliğin dünyayı yaratmak için önce iki karşıt güce bölündüğünü, ardından hayatı oluşturmak için üçlük-birlike büründüğünü kabul ederler. Pythagoras üçün gizemine o kadar kapılmış olmalı ki Mısır'a yaptığı bir seyahatte görüştüğü rahiplerin her birine üç gümüş kupa armağan etmiş, *Eğitim*, *Devlet* ve *Doğa* adlarında üç kitap yazmış ve insan ruhunu akıl, mantık ve tutku olmak üzere üçe ayırmıştır (Laertios, 2007, 382, 384, 391).

Doğa üzerine yazdığı kitabını evren, politika ve tanrıbilim diye üç bölüme ayıran Herakleitos'un dönemin hâkim anlayışına uyduğu ileri sürülebilir (Laertios, 2007, 423). Keza ilk çağdan günümüze kadar basılan kitapların genelde üç bölüme ayrılması üç sayısına yüklenen gizemin bir sonucu olarak okunabilir.

Paul Klee, renkler arasındaki bağıntıları çevresi altı yaya bölünmüş bir daire üzerinde inceler. Paul'a göre söz konusu altı yayın çemberdeki kesişme noktalarından çizilen üç çapın görüntüsünden kırmızı yeşil – sarı-mor ve mavi-turuncu ana bütünleyici çift renkler elde edilir.

Sarı, kırmızı ve mavi gibi ana renklerin çemberde kesişen noktalarından bir üçgen ortaya çıkar. Böylece üç ana ve üç tali renk elde edilir. Paul bu şekilde elde edilen üçlü renk bileşenlerini yaratıcı çabamızın zirvesi ve sanat anlayışımızın özü olarak görür (Klee, 1995, 25, 27).

B.Kur'an Perspektifinden Sami Dinlerinde Üçün Gizemi

Sami dinlerinde görülen üç tanrılı teslis inancının ipuçlarını Kur'an'da yakalayabiliriz. İlgili ayetlerin siyak ve sibakından salt inanç kültü olarak olmasa da Sami dinlerinde üç sayısına önem atfedildiği sonucu çıkarılabilir. Semud kavmine gönderilen Salih peygambere mucize olarak verilen dişi devenin öldürülmesinden ve ardından ilahi azabın gelişi için kavme *üç* gün mühlet verilmesinden (Kur'an, 1993, 228) Semudluların *üç* sayısına kutsallık atfettikleri sonucu çıkarılabilir. Çünkü Salih peygamber ilahi azabın gelişini üç gün şartına bağlamış ve muhataplarını kutsal saydıkları sayı ile ilzam ve ikna etmeye çalışmıştır. Böylece onlara, işledikleri kötülükten dolayı tövbe edip Allah'tan af dileme ve ilahi azaba engel olma şansı tanımış oldu (Kur'an, 1993, 228).

Sami dinlerindeki üçün kutsallığının ipuçlarını Kur'an'da Zekeriya peygambere müjdelenen Yahya diyalogunda da görmek mümkündür. Kendisi yaşlı ve hanımı kısır olmasına karşın Zekeriya peygamberin melekler vasıtasıyla Yahya adında bir çocukla müjdelenmiş olması ne ailenin ne de halkın kabul edebileceği bir durumdu. O yüzden Zekeriya, müjdelenen hususla ilgili Allah'tan bir delil ya da bir işaret istedi. Allah da "Sana işaret, sapasağlam olduğun halde üç gün insanlarla konuşamamandır" (Kur'an, 1993, 304) buyurdu. Öyle görünüyor ki, Yahya'nın müjdelenmesi Zekeriya'nın ailesi kadar toplumu da ilgilendiriyordu. Nitekim bir sonraki ayette Zekeriya'nın insanlara işaretle "Sabah akşam tesbihte bulunun!" (Kur'an, 1993, 304) demesi olayın aynı zamanda toplumsal boyutunun olduğunu gösterir. Böylece Zekeriya'nın toplumun kutsal saydığı gün sayısı kadar suskun kalmasıyla peygamberliğini halka kabul ettirmek istemesi arasında bir ilişki kurulabilir. Keza Hz. Musa ile Hz. Hızır arasında cereyan eden diyalogda Hızır'ın Musa'ya üç şans vermesi dönemin toplumunda üç sayısına atfedilen gizemin bir yansıması olarak görülebilir. (Kur'an, 1993, 300-301)

Üçe dayalı ifadeler açısından Hz. Peygamberin sünnetinde bolca malzeme bulmak mümkündür. Fatiha suresinin okunmadığı bir namazın eksik kaldığını ifade eden Hz. Peygamber, eksikliği üç kez tekrarlayarak Fatiha'nın namazdaki önemine dikkat çekmiştir (Müslim, Salat, 38, 41; Ebu Davut, Salat,132; Nesai, İftitah, 23; İbn-i Mace, İkame, 11; Tirmizi, Salat, 116). Hz. Peygamberin bir sahabenin namazını üç defa tekrar ettirmesi (Buhari, İman, 15; Tirmizi, Salat, 110; Nesai, İftitah, 7; İbn-i Mace, İkame, 72), keza başka bir hadiste "Bana dünyanızdan üç şey sevdirildi…" buyurması (Nesai, Sünen, 8887; Beyhaki, Sünen, 1323) üçlü söz ve eylemlerin sünnette de yer aldığının açık delilleridir. Hatta İbni Arabi'ye göre son hadiste Hz. Peygamberin 3 sayısını "şey/eşya"ya tahsis etmesi bilinçli bir tercih olarak algılanmalıdır (Küçük, 2016, 130).

Ünlü komutan Halid b. Velid ile Bizans komutanı Keşiş arasında Şam yakınlarında meydana gelen bir diyalog İslam ve Hıristiyan mensuplarında üçe dayalı düşünme biçiminin arka planını ele verir. Sözü edilen diyalogda Keşiş savaştan çekilme karşılığında İslam ordusunun her bir askerine bir altın dinar, bir elbise ve bir sarık, Halid b. Velid'e de yüz altın, yüz elbise ve yüz sarık teklifinde bulunur. Halid b. Velid Keşiş'in teklifine üçlü bir kombinasyonla cevap verir: Ya Müslümanlık, ya cizye, ya da savaş... (el-Vâkıdî, ty, 58). Bizans komutanının üç kombinasyonlu teklifi, mensubu olduğu dinin etkisiyle açıklanabilir. Ancak aynı durumun Halid b. Velid için ileri sürülmesi zor gözüküyor. Teslise ve putperestliğe savaş açmış bir dinin

mensubu olarak onun üçlü bir argümanla Bizans komutanına cevap vermesi, benzer şekilde Yezid döneminde Müslim b. Ukbe'nin Medine isyanını bastırdıktan sonra şehrin üç gün boyunca yağmalanmasına izin vermesi üçe dayalı söz ve eylemlerin İslam toplumunda yaygın olarak kullanıldığının işareti sayılabilir (Yazıcı, 2012, 5).

C.Hıristiyanlık Teslis İnancı

Danniel Garrison Brinton (1837-1899), Hıristiyanlık teslis inancının ilkel dinlerin üçleme anlayışına dayandığını ileri süren ilk araştırmacılardan sayılır. Brinton'a göre üç sayısının ezeli ve ebedi Varlık'ın ayrılmaz özelliği olarak algılanmasının sadece büyük kültür dinlerinde değil, ilkel dinlerin her birinde de var olmuş bir inançtır (Brinton, 1898, 120; Filibeli, 2009, 158).

Hıristiyanlıktaki teslis inancı ile ilkel dinlerin üçleme inancı arasında ilgi kuranlardan biri de Hermann Karl Usener (1834-1905)'dir. Usener üçlemeyi mitolojik bir zaman öğretisinin temelinde yerleştirmeye çalıştığı bir çalışmasında sayıların iki gurupta toplanacağını savunmuştur. İlk guruba giren sayılar zamanın düzenine ve kavranışına dayanırken özellikle iki ve üçün içinde bulunduğu diğer gurup sayılar farklı bir kaynağa işaret eder. Usener'e göre üçün kutsallığı ve mitik niteliği, üçün, ilkel kültür çağlarındaki sayı sisteminin bitişinden ve bu suretle kesin olarak mutlak toplamın tamamlanmasından kaynaklanır (Kassırer, 2005, 227).

Yirminci yüzyılın başında Alman bilgin R. Müller üçün masallarda, şiirde ve görsel sanatlardaki yansımalarını ortaya koymaya çalıştı. Müller çalışmasında teslisin öneminin tabiatın gözlemlenmesinden kaynaklandığını ileri sürdü. Ona göre insan yeryüzü, hava ve suyu gördüğünde üç dünyanın(Midgard, Asgard ve Niflheim) var olduğu fikrini keşfetti, üç hal(katı, sıvı ve gaz) kanununu bildi, yaratılmış varlıkların(mineral, bitki ve hayvan) üç gurup olduğunu öğrendi… Müller'in üçleme listesi böylece uzayıp gider (Schimmel, 2000, 70; Gardin, vd., 2006, 628).

Aynı konuda benzer düşünme biçimini Anna Maria Schimmel'de de görebiliyoruz. Schimmel'in tasnifine göre Amerikalı çocuklar şarkılarında "üç küçük kedicik eldivenlerini kaybetmiş", Fransız çocuklar "üç tavuk tarlaya gitmiş", ve Alman çocuklar da "yulafların arasındaki üç kaz", derler (Schimmel, 2000, 95). Schimmel örneklendirmeyi Alman çocuklarının söylediklerileyle sonlandırır. Oysa okuyucu İngiliz, İtalyan, İspanyol ve birçok halkın çocuklarının şarkılardaki üçlü söylemlerini merak edebilir. Fakat Schimmel'in dini ve kültürel kodları üçten fazla ülke saymaya uygun düşmediği için sözü edilen bağlamda o da üç örnek vermekle yetinir.

Arthur Weigall'ın *Hıristiyanlığımızdaki Putperestlik* adlı çalışması teslis inancı ve Hıristiyanlıktaki diğer inanç ve ritüellerin putperest kaynaklı olduğunu itiraf eden bir çalışma olarak değerlendirilebilir. Arthur'a göre eş-denk teslis düşüncesi kelimelerle ifade edilemeyecek mantıklı yöntemler içermekle birlikte İsa(a.s.) asla böyle bir fenomenden bahsetmemiştir. Zaten İncil'in hiçbir yerinde "teslis" kelimesi yer almamıştır. Weigall'ın bu konudaki ifadesi şöyledir: "Bu düşünce Rabbimizin ölümünden üç yüzyıl sonra Kilise tarafından uyarlanmıştır ve bu kavramın kökeni tamamen putperestliktir (Weigall, 2002, 107; Küçük, vd., 2011, 367)."

1.Hz. İsa'nın Çarmıha Gerilmesi Olayı

Tarihte vuku bulmuş vakaların üç sayısıyla ilişkilendiği en önemli olay kuşkusuz Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi olayıdır. Bu olayda sadece Hz. İsa çarmıha gerilmez, onunla birlikte iki haydut da çarmıha gerilir (Matta, 27, 38; Markos, 15, 27-28; Luka, 23, 32; Yuhanna, 19, 18). Böylece çarmıha gerilme eyleminde de teslis elde edilmiş olur. Matta 27: 44'te asılan iki haydutun Hz. İsa'ya hakaret ettiği belirtilir. Söz konusu incilde iki haydutun Hz. İsa'ya niçin hakaret ettiklerine dair bir açıklama bulunmaz. Tersinden bir okuma yaparak haydutların hakaretlerinin nedenleri üzerinde fikir yürütülebilir. Hz. İsa'nın tek başına çarmıha gerilmesi teslise önem atfeden bir zihniyet için büyük bir eksiklik olarak algılanabilir. O yüzden çarmıhta sallananların bir şekilde üçe tamamlanması gerekir. Üçe tamamlama anlayışında iki haydut ya da iki haydutun idamında Hz. İsa dolgu malzemesi olarak düşünülebilir. Dolayısıyla İsa'ya kızıp ona hakaret etmeleri, sayıyı üçe tamamlama adına çarmıha gerilmelerine sebep olduğu için olabilir. Ya da haydutlar idamı hak ettikleri halde infaz için üçüncü kişinin idama mahkûm edilmesi bekleniyor olabilir. Böyle bir kurgulamada Hz. İsa seriyi üçe tamamlayan kişi olur. Böylece iki haydut, infazın bilfiil tatbik edilmesine imkân sağladığı için Hz. İsa'ya kızmış ve bu yüzden ona hakaret etmiş olmaları var sayılabilir.

Yukarıdaki açıklamalardan sonra Hz. İsa'nın 3 Nisan 33'te çarmıha gerildiği fikri ile teslis anlayışı arasında bir bağ kurulabilir. Her ne kadar dört İncil'de Hz. İsa'nın bir Şabbat gününün hemen öncesinde çarmıha gerildiği hususunda ittifak varsa da (Matta, 27:32-35, 50; Markos, 15: 21-32; Luka, 23: 26-43; Yuhanna, 19: 17-27), söz konusu İnciller kesin bir tarihten söz etmezler. Bu yüzden bilim dünyası için Hz. İsa'nın hangi tarihte çarmıha gerildiği hususu uzun bir dönem sır olarak kaldı. Ancak, Alman ve Amerikalı

araştırmacılar İsrail'de Nakıb sahrası Ayn Cudi vahasında o dönemin sismik hareketleri sonucu oluşan yapı ve parçalar üzerinde yaptıkları araştırmalarda çarmıha gerilme olayının 3 Nisan 33 Cuma günü meydana gelmiş olabileceğini ileri sürdüler. Jeolog Jefferson Williams ve ekibinin "Uluslararası Jeoloji İncelemeleri" dergisinde yayımladıkları bir çalışmada "Çarmıha gerilmenin gün (Good Friday) ve tarihi aslında iyi belgelenmiştir," denmekle deprem kalıntılarının tarih belirlemede oynayabileceği role vurgu yapmak istemişlerdir.

Williams ekibinin öne sürdüğü tezin dört incilin konuyla ilgili ayetlerini bilimsel verilerle destekleme ve ayetlerin bağlayıcılığını pekiştirme gayretinden öteye geçmediği ileri sürülebilir. Zaten İncillerin hiç biri Hz. İsa'nın 3 Nisan 33'te çarmıha gerildiğini dile getirmez. Öte yandan Jefferson Williams ve ekibinin sıra dışı çalışmalarının benzer birçok çalışma ile desteklenmesi gerektiği düşünülebilir. Buna göre Jefferson Williams ve ekibinin teslise dayalı tespitleri bağımsız başka bilimsel verilerle desteklenmediği sürece onların ileri sürdüğü teze kuşkuyla yaklaşılması gerektiği hususu daha gerçekçi bir davranış olabilir. Nitekim adı geçen heyet Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesinin gün ve tarihini belirlemek için bilim adamlarının yaptıkları çalışmaların yeterli olmadığı teolojik, kültürel ve daha başka etkenlerin de dikkate alınması gerektiği gerçeğini göz ardı etmez. Bu kapsamda dört İncil'de de Mesih'in ölümünün Roma valisi Pontius Pilatus dönemine denk geldiğinden bahsedilmesi, aynı olayın Yahudilerin Fısıh Bayramı başlamasından birkaç saat önce vuku bulması önemli İncil verileri olarak kabul edilir. Keza aynı konuda Yahudi takvimi ile sismik ve astronomik verilerin dört İncil'in verdiği bilgileri desteklemiş olması Hz. İsa'nın 3 Nisan 33 Cuma günü ölüm cezasına çarptırılmış olabileceği görüşünü güçlendirir (Biblisches, 30 Mayıs 2012).

Öte yandan Matta, Luka ve Markos incilleri Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesinin hemen akabinde hem depreme hem de depreme bağlı üç saat süren bir karanlığa atıf yapar (Matta, 27, 45, 51, 54; Markos, 15, 33; Luka, 23, 42-43). O yüzden Williams ve ekibinin İncillerde geçen ayetleri tezlerinin verileri arasına almakla kurgulanan problemin bilimsel ve nesnel olma özelliği zedelenmiş sayılabilir.

2.Filmlerde Teslisi Çağrıştıran Sahneler

Arnavutluk'ta çekimi yapılan bir kriminal filmde Nazim Tahiri adlı bir suçlunun vurulmasının ardından düzenlenen cenaze töreninde tabut toprağa indirildikten sonra aile yakınlarından **üç** kişi, bu sırada toprak dolu kapla mezarın başında bekleyenin kabından bir avuç toprak alarak sırayla tabutun üzerine atarlar. Mezar açıkta bırakılır. Muhtemelen mezar **üç** gün sonra toprakla kapatılır.

Senaryosunu Edgar Reitz ve Peter Schteinbach'ın yaptığı Heimat I-III filminin üç sayısına olan duyarlılığı filmin başlığından başlar. Yanı sıra birçok sahnesinde teslise dayalı mesajları yakalamak mümkündür. Bu mesajların bize göre en ilginç olanı Die Mitte der Welt(1929-1933)/Dünyanın Merkezi başlığı altında çekimi yapılan sahnesidir. Bira içmek üzere evden ayrılan ve bir daha eve dönmeyen Paul'un(Michael Lesch) kurduğu kapan işe yarar ve tavuklara dadanan tilkiyi kıskıvrak yakalar. Anıları tazelenen Paul'un hanımı Maria(Marita Breuel) hıçkırıklara boğulur. Olaydan etkilenen iki oğlu da son derece hüzünlenir. Babaanne Katharina(Gertrud Bredel) torunlarını kümese götürerek onları neşelendirmek ister. Bu sırada foldaki üç yumurtayı birlikte alırlar. Katharina her bir yumurtayı alırken onları yumurtlayan tavuklara isimleriyle atıfta bulunur (Reitz, 2004, Folge 2). Bu sahnede yer alan tavuk sayısı üçten fazla olmasına karşın yumurtlayan tavuk sayısı sadece üçle sınırlandırılır. Üç yumurta, üç tavuk ve üç kişi… Böylece toplamda üçer elemanlı üç uygulama gerçekleştirilerek ideal teslise uygun bir davranış örneği sunulur.

"Sessizlik Yemini/Le Pacte du Silence" adlı Fransız filminde Manastır'da Rahibe Sarah'ın hastaneye kaldırılmasına refakat eden baş rahibeyi hastane odasının kapısında üç rahibe bekler. Kapanan Manastırın rahibelerini Paris'teki Saint Piere'e götürürken aynı başrahibe havaalanı koridorlarını üçerli guruplar halinde kat eder.

Hermann Hesse'nin Der Steppenwolf: Bozkır Kurdu romanının aynı adla sinemaya uyarlanmasında ve baş rolllerini Max von Sydow ve Dominique Sanda'nın paylaştığı filmde birbirinden farklı teslis sahnelerine yer verilmiştir. Filmin 2. bölüm 6. başlığında Harry Haller(Max von Sydow) Büyülü(Majik) tiyatronun merdivenlerinde bitkin bir halde otururken "İyi değil misiniz? Sorusuna "Oo, evet, evet" diye cevap verir. Aynı sahnenin devamında "Sizi yukarıya çıkarayım mı? teklifine karşılık "hayır, hayır, hayır" diyerek isteksizliğini üç defada dile getirir. Üçüncü bölümde Harry'den bahsedilirken "Bir zamanlar Steppenwolf da denen Harry adında biri varmış. İki ayağı üzerinde yürür, elbise giyer ve insan olurmuş." Harry'nin sayılabilecek onca özelliği varken sadece üç vasfının zikredilmesi şaşırtıcı olmasa gerek. Filmin devamında üç kuralına göre tasarlanmış kelime, cümle ya da sahne bir makaleye sığmayacak kadar çokça malzeme içerir. O kadar ki, Hermine rolündeki Dominique Sanda'nın küpeleri bile yıldızlı üçlü halkalardan oluşur.

3. Newton'un Üç Hal Kanunu

İngiliz Isaac Newton (1643-1727) fizikçi, matematikçi, astronom, mucit, filozof, ve ilahiyatçı kimliğiyle tanınmıştır. 1687'de yayımlanan kitabı Philosophiae Naturalis Principia Mathematica/Tabiat Felsefesinin Matematik Prensipleri, klasik mekaniğin temelini yaratan, tarihte genel kabul görmüş en önemli bilimsel kitaplardan sayılmıştır. Bu çalışmasında Newton evrensel kütle çekimini ve hareketin üç kanununu ortaya koymuş ve sonraki **üç** yüzyıl boyunca Newton'un bu bakış açısı bilim dünyasına egemen olmuştur (Milliyet, 30.05.2012).

Evrensel kütle çekimi ve hareketin üç kanunu bugün bile ilim dünyasında etkisini sürdürüyor. Söz konusu kanunların yakın gelecekte de etkisinin azalmayacağı düşünülebilir. Öyleyse günümüz itibariyle Newton kanunlarının üç değil, üç buçuk yüzyıl boyunca bilim dünyasını etkilediği ileri sürülmesi gerekirdi. Matematik işlemlerinde küsurat çoğu zaman bir sonraki sayıya tamamlanır. Ama yarım yüzyıllık küsurat üç yüzyılın sihrini bozduğundan dikkate alınması beklenmez. Newton kanunlarının etkisi önümüzdeki asırlarda devam etmesi halinde söz konusu etkinin üçün sihrini bozacağı düşünülerek söylemlere yansımayacağı ve üç yüzyılla sınırlı tutulacağı öngörülebilir.

D.Farklı Açılardan Üçe Dayalı Düşünce ve Eylemler

İnsan düşünce ve eylemlerinin üçe indirgendiğine dair pek çok veriden bahsedilebilir. Bu verilerin hepsini bir makalede sıralamak mümkün değildir. Üçe dayalı düşünce ve davranışların istem dışı olarak meydana geldiği söylenebilir. O yüzden üçe dayalı eylemlerden sadece birkaç örnek vererek okuyucudan genelleme yapması beklenecektir. Bu kapsamda Adnan Adıvar'ın Osmanlı Türklerinde İlim adlı eserine yazılan eleştiri yazısına atıf yapmak istiyoruz. 1939 yılında Paris'te basılan söz konusu eser Türkiye, Amerika, İngiltere, Almanya ve Fransa dergilerinde iltifatlı eleştirilere maruz kalmıştır. Harward Üniversitesi ilim tarihi profesörü George Sarton söz konusu kitap için **üç** sayfalık bir yazı kaleme almıştır (Adıvar, 1970, 204). George Sarton'dan bir, iki, ya da dört sayfalık yazı kaleme alması beklenebilirdi. Ancak o, üç sayfalık yazı yazmayı tercih ederek üçün gizemine uygun bir davranış örneği sergilemeyi yeğlemiştir, denebilir.

Keza Frederic Beigbeder'in "Aşkın Ömrü **Üç** Yıldır" isimli eseri üçlemenin kitap dünyasına yansıyan önemli örneklerden biridir. Bu çalışmada yazar evliliğin ilk yılını tutku, ikinci yılını şefkat ve nihayet **üçüncü** yılını can sıkıntısı olarak nitelemiştir.

Roma İslam Merkezi'nde kurban bayramının 8:30, 9:30 ve 10:30'da olmak üzere farklı saatlerde **üç** defa kılınması (Star, 2012, 11) dikkat çekicidir. Roma'da başka bir cami bulunmaması, var olanın da yetersiz kalması makul bir gerekçe sayılsa bile namazın **üç** farklı saatte eda edilmesi Müslümanların üç sayısına yükledikleri anlam bakımından önemli görülebilir.

Atina'da yüzün üzerinde merdiven altı mescidinin varlığından haberdarız. Sözü edilen mescitlerin yirmiye yakınını bizzat yerinde inceledik. Arap, Pakistan ve Bangladeşlilerin kontrolünde olan mescitlerin çoğunda bayram namazları üç farklı vakitte eda edilir. Bu vakitlerin hangi saatler olduğu mescit pano ve kapılarında ilan edilir.

2012 Nobel Barış Ödülünün Avrupa Birliği gibi bir kuruma verilmesinin ardından 10.12.2012'de Norveç'in başkenti Oslo'da düzenlenen ödül törenine Avrupa Birliği Danışma Konseyi başkanı Herman Van Rompuy, Avrupa Birliği Komisyon başkanı Jose Manuel Barroso ve Avrupa Parlementosu başkanı Martin Schulz katılır. Törende Van Rompuy'un yanı sıra Barroso ve Schulz'un da birlik adına birer teşekkür konuşması yapması teslis inancının tipik bir yansıması olarak görülebilir (Nobelpreis, 10 Aralık 2012).

Batıda 20.yüzyılın sonlarında devlet anlayışının sorgulanıp yeniden şekillendiği dönemde üçe dayalı yapılanmanın izlerini takip etmek mümkündür. Almanya'da karmaşık bir yapıda olduğu kabul edilen posta hizmetleri (Postwesen) özelleştirildiğinde (1994) Federal Posta İdaresi (Deutschen Bundespost) Posta, Telekom ve Postbank olmak üzere üç kuruma ayrılmıştı (Die Post, 31 Ocak 2013). Federal Posta İdaresinin kendi iç dinamiklerinin etkisiyle üçe bölündüğü ileri sürmek pekâlâ mümkündür. Ancak Hıristiyan toplumun üçe duyarlı eylemleri dikkate alındığında sözü edilen kurumun üçe bölünmesi kararında, karar vericilerin üç sayısına yükledikleri sihirli gücün etkisi olarak algılanabilir. Keza İngiltere'de yardım kuruluşlarının yoksullara **üç** günlük gıda yardımında (TRT, 11 Aralık 2012) bulunmasını benzer gerekçelerle açıklamak mümkündür.

Mutluluk konusundaki araştırmalarıyla ünlenen Alman Dr. Katrin Beckmann Avustralya Toplumunun Biyolojisi Çalıştayında yapılan uygulamaları "kısa dersler, egzersizler ve tartışmalar" olmak üzere üç kelimeyle özetlediği gibi mutluluk Çalıştayının ana ilkelerini de üç adımda inceler. Ayrıca her

adımın amacını ya üç kelimeyle ya da üç yan cümleyle özetler. Aynı araştırmacının "Mutluluk Bilimleri" başlığı altında yaptığı bir tanıtım yazısında başlık olarak memnunluk (zufriedenheit), sağlık (gesundheit) ve mutluluk araştırmaları (glücksforschung)dan oluşan üç kavramı yeğlemesi tesadüf olmasa gerek. Yine aynı yazıda Katrin, vurgulamak istediği noktaları her defasında üç kavramla sınırlandırır (Gluecks wissenschaften, 27 Ocak 2013).

Yasal olsun olmasın dünyada her şeye sahip olmak isteyen kimi insanların sonu gelmez isteklerini "isterim, isterim, isterim" şeklinde dile getirdikleri de şaşırtıcı olmasa gerek (Wort der Woche, 11 Mart 2013). Arzu ve isteği tek bir eylemle ifade etmek bir eksiklik olarak kabul edilebilir. Bu yüzden söz konusu eksikliği gidermek için arzuyu ifade eden kelime üç kez tekrar edilir.

Latin Amerika halklarında üçe dayalı söz ve eylemlerin bilinçli-bilinçsiz sıklıkla yapıldığı biliniyor. 2013'ün 5 Mart'ında ölen Venezüella devlet başkanı Hugo Chavez'in naşının 15 Mart'ta Ulusal Müzeye nakledilmesinin ardından yirmi eyaletin sadece üç eyaletinde resmi tatil ilan edilmesi örnek olarak verilebilir. Geri kalan 17 eyalette niçin resmi tatil ilan edilmediği hususu açıklanmaya muhtaç gözüküyor.

1.Ata Sözlerinde Üçün Gizemi

Alman atasözü ve deyimlerinde teslis inancının izlerini bulmak o kadar zor olmasa gerek. "Surat asmak, suratından düşen bin parça olmak, Karadeniz'de gemileri batmış olmak" anlamındaki *ein Gesicht machen wie drei Tage Regenwetter* deyiminde drei/üç kullanılmıştır (Fono, ty., 89). Ayrıca "bütün iyi şeyler üçtür" anlamındaki *alle gute Dinge sind drei* atasözünde de âlem ya da evrenin bütün güzel yönleri üçün bir tezahürü olarak kabul edilmiştir.

Yabancı dil öğreten kitapların hemen hemen hepsinde üçe dayalı eylem ve uygulamalara çokça rastlamak mümkündür. Bu kapsamda sınıfta öğrencilerin üç guruba ayrılarak uygulama çalışması yapılması üçe dayalı davranış biçimlerinin tipik bir göstergesi olarak görülebilir (Koithan, vd., 2008, 83).

Ute Koithan ve dört arkadaşının, "Sanat Hırsızlığı" başlığı altında öğrencilerin "Resim Sanatı"na olan ilgilerini irdelemeye çalışır. Bu çalışmada Koithan ve arkadaşları, Max Pechstein'ın Dahlemer Müzesi'nden çalınan "Genç Kız" tablosunun üç ay sonra bulunduğuna dair bir gazetede yer alan haberden alıntı yapar. Kayıp tablonun üç ay sonra bulunduğu haberi doğru olabilir. Ama bu durum hem muhabir Lutz Schnedelbach'ın hem de Ute Koithan ve ekibinin üç sayısına duyarlı oldukları gerçeğini göz ardı etmez (Koithan, vd., 2008, 92). Nitekim aynı ekip yedinci ünitede beynin faaliyetleri incelenirken sözel ve aritmetikten oluşan, mesela "önümüzdeki üç elmadan iki tane alırsak kaç elmamız olur?", ya da "üç kedi üç fareyi üç dakikada yerse, yüz kedi yüz fareyi kaç dakikada yer?" gibi bir dizi problemlere yer verirler (Koithan, vd., 2008, 104). İkinci soruda üç adet "üç"e yer verilmesi ve sonucun teslise uygun çıkacak şekilde "üç" çıkması, düşünme faaliyetinin bilinçsizce üç sayısıyla ilişkilendirildiğini gösterebilir. Nitekim Carl Gustav Jung ister Katolik, ister Protestan ve isterse Modern Hıristiyan olsun teslis ulûhiyetine inananların bilinç dışı davranışlarını üçlü ulûhiyete göre formüle ettiklerini, hatta bu formüle dördüncü bir unsuru ilave etmeye de yatkın olduklarını gözlemlemiştir (Jung, 2015, 221).

2.Leibniz'in Üç Sayısına Yaklaşımı

Leibzigli felsefe profesörü Friedrich Leibniz, 1746'da dünyaya gelen oğlu Gottfried Wilhelm Leibniz'in ileride büyük adam olacağını çevresine sık sık telkin ederdi. O, oğlunun meşhur bir filozof, ünlü bir kâşif ve büyük bir matematikçi olacağını öngörmüştü; ancak ömrü, oğlunun bu üç özelliğini görmeye vefa etmedi (Antoine ve Boetticher, 2008, 16-17). Ama Leibniz Felsefe, Hukuk ve Matematiğin yanında Mantık (Antoine ve Boetticher, 2008, 21) alanında da söz sahibi oldu ve babasının üçleme öngörüsünü farkına varmadan ters-yüz etti.

Her türlü dış etkilerden bağımsız düşünce ürettiklerini bildiğimiz filozofların Friedrich'in şahsında düşünce, tahmin ve öngörülerini farkına varmadan üçe indirgediklerini ileri sürebiliriz. Bu kapsamda mesela Büyük Alman astronomu Johannes Kepler, Teslis gerçeği yüzünden evrenin üç boyutludan daha az ya da daha fazla olamayacağını ileri sürmüştür (Jung, 2015, 303). Antoine ve Boetticher, Wilhelm Leibniz'in hangi alanda çokça yazdığını irdelerken söze *yazmak*, *yazmak* ve yine *yazmak* şeklinde başlarlar. Leibniz'in her şey hakkında bilmek istediğini öne sürerek iddialarını temellendirmek için Leibniz'ten de alıntı yaparlar. Fakat yazarlar, "Matematik, Felsefe ve diğer Literatür'deki birçok şeyi" bilmek istediğini ileri sürerek, Leibniz'in öğrenme/bilme istek ve arzusunu üç alan üzerine bina ederler (Antoine ve Boetticher, 2008, 26-27).

Acaba Leibniz hangi dilleri biliyordu? Antoine ve Boetticher, Leibniz'in oldukça fazla dil bildiği görüşündedir. Adı geçen yazarların tespitine göre Leibniz'in bildiği diller önce üçlü oluşturacak şekilde Latince, Yunanca ve İbranice olarak sıralanır. Ardından Almancanın yanında akıcı konuştuğu Latince ve Fransızca dillerinde daha çok yazdığı ifade edilir. Böylece ikinci bir üçleme daha elde edilir. Nihayet

İngilizce, İtalyanca ve Felemenkçe dillerinde de yazılmış birçok mektupları bulunduğu ifade edilerek üç tane üçleme yapılarak (Antoine ve Boetticher, 2008, 30) ideal teslise ulaşılır.

Diğer taraftan Leibniz'in Prenses Sofie ile ruh, Kraliçe Sofie ile dünyada var olan kötülük ve Prenses Caroline ile evrendeki boşluk hakkında sohbetler yapması yazarların düşüncelerinin üçe endekslendiğini gösteren bir diğer kanıttır (Antoine ve Boetticher, 2008, 44). Kuşkusuz Leibniz'in sohbetleri yukarıda zikredilen üç konuşmayla sınırlandırılamaz. Leibniz'in Kral ve Prenslerin yanı sıra birçok önemli şahsiyetle konuşmaları olduğu yadsınamaz. Bu durumda Leibniz'in sadece üç sohbet yaptığını ileri sürmek yazarların üç sayısına yükledikleri anlamın bir yansıması olarak okunabilir.

3.Üçe Duyarlılığın Toplumsal Yansımaları

Berlin Metro Sisteminde çalışan bütün trenlerin anonslarında yer alan, yolcuları uyarma ve bilgilendirmeyi amaçlayan cümlelerle yukarıdaki paragrafta elde edilen üçleme anlayışının arka planında aynı anlayışın yattığı söylenebilir. Mesela Alexanderplatz'da inmek isteyen bir yolcu inerken, indikten sonra ve peronu terk etmeden önce olmak üzere toplam üç anons duyar (Berlin U-Bahn Sesli Anons Sistemi). Uyarıcı ve bilgilendirici anonslardan biri özgün dilde şöyledir: Alexanderplatz, Aussteigen Bitte! Zug Nach Widding. Zurück Bleiben Bitte! Uyarı anonslarındaki her bir cümlenin zorlama yöntemlerle üç kelimeden, cümle sayısının da üç olacak şekilde tasarlanması dikkat çekicidir. İkinci cümlede "tren" anlamına gelen "Zug" kelimesi artikelsiz kullanılmıştır. Aynı cümlenin "faehrt" fiili atılarak fiille birlikte zorunlu olarak kullanılması gereken "nach" edatıyla yetinilmiştir. Oysa Alman Dilinde fiille kullanılan edatların fiilsiz kullanımı yaygın olmadığı gibi, böyle bir uygulamanın dilbilgisi açısından da doğru olduğu iddia edilmesi zor gözüküyor. Burada hedef ve amacın ideal üçleme olan üçün içinde üçü elde etme çabası olduğu ileri sürülebilir.

Hacimli bir çalışmasında Berlin'i inceleyen David Clay Large doğal olarak eserinde Türklere de yer verir. Türklerin 1960'larda başlayan Berlin serüveni Large'ye göre geçiciydi. İşçiler bir yıl para biriktirdikten sonra ülkelerine geri döneceklerdi. Ancak öyle olmadı. Misafir Türk işçileri Türkiye'den eşlerini getirerek Berlin'de yoğun bir Türk Aile Profili oluşturdu. Özellikle fakir semtlerde yerleşen Türkler zamanla o bölgelerin baskın nüfusuna dönüştüler. Türklerin Berlin'de yerleştikleri birçok semt olmasına karşın Large'nin Wedding, Neuköln ve Kreuzberg semtlerini öne çıkarması özel bir çabanın ürünü olarak anlaşılabilir. Türklerin Kreuzberg'de yoğun bir yerleşime sahip oldukları bilinen bir gerçektir. Fakat Large'nin zihninde sadece Kreuzberg'in zikredilmesi anlatımda bir eksiklik olarak telakki edilir ve bu eksikliğin telafi edilmesi gerektiğini düşünür. Bunun için Türklerin yaygın olarak yerleştiği iki semt daha sayarak sayıyı üçe tamamlar (Large, 2000, 440-441).

David Large tespitlerini perçinlemek için yazar Aras Ören'in Türklerle ilgili görüşlerini tırnak içinde ve üç kelimeyle özetler: "Koyun eti, kekik ve sarımsak." (Large, 2000, 441). Aras'ın Türkleri tanımlayan üç kavramının doğruluk dereceleri çok tartışmalı olmalıdır. Koyun eti mangalda tercih edilmediği gibi sarımsak da kullanılmaz. Kekik, ete lezzet kattığı için kullanılabilir. Fakat kekiğin mangal etlerinde yaygın olarak kullanıldığı ve bir ırkın alâmetifarikası olduğu iddiası gerçeği yansıtmamaktadır. Burada bizi ilgilendiren konu zikredilen kavramlarla Türklerin eşleşip eşleşmediğinden ziyade bir ırkı tavsif ederken kullanılan terimlerin sayısıdır. Kekik tek başına Large'nin zihin dünyasını tatmin etmiyor. Gerçeği yansıtsın yansıtmasın Large üçlemeyi yakalamak için iki kavrama daha ihtiyaç duyar; koyun eti ve sarımsak… Large'nin, alıntı yaparak kavramları vermesi sonucu değiştirmez. Aras Ören Türklerin Berlin'deki hayat tarzlarıyla ilgili pek çok şey söylemiş olabilir. Large algıda seçicilik yaparak teslise dayanan ifadeyi öne çıkardığı görülmektedir (Large, 2000, 455-456).

Fikir ve düşünce dünyaları teslise dayalı örnekleri basın dünyasında da görebiliriz. Hemen hemen her makalede, haber ya da yorum yazılarında teslisi çağrıştıran kullanımlara rastlamak mümkündür. Mesela Portekiz'in kuzey iç kesimlerinde dağlık Serra da Estrela bölgesini gezen bir Alman Gezgin, "Melemenin Tadı" başlığıyla duygularını kaleme alır ve yazısını üç kelimeyle özetler: Peynir, Et ve Halılar (Frankfurter, 2015, R3). Yazının başlığıyla özet kavramlar arasında bir bağlantı kurmaya çalışıldığında "Halılar"ın alakasız gibi durduğu söylenebilir. Yazar meleyen koyunların peynir ve etleriyle yetinebilirdi; ancak alt şuuru üçe şartlandığı için alakasız da olsa üçüncü bir kavramı seriye ilave etmeyi adeta zorunlu hisseder. Halı üretimi yöreye özgün bir üretim malı olabilir. Yöreyi tanıtan ve halıdan daha önemli başka bir ürün ya da özelliğin sıralamaya niçin giremediği de sorgulanabilir.

Sonuç

Üç sayısına gizem atfetmenin tarihi eski çağlara kadar dayanır. İlkel dinlerin yanı sıra beşeri dinlerde üçe atfedilen gizem ve kutsallıkla ilgili zengin veriler mevcuttur. Kimi ilk çağ filozofları üç sayısına yükledikleri gizemde o kadar ileri gittiler ki onu tabiatın arkesi olarak kabul etmişlerdir. Yahudilik,

Hıristiyanlık ve İslam gibi ilahi dinler de ilk çağ dünyasının üç sayısına bakışından etkilenmiş ve kimi söylem ve ilkelerinin nirengi noktası olmuştur. Özellikle Hıristiyanlık bu noktada çok daha ileri giderek teslis anlayışını inanç sisteminin temel ve olmazsa olmaz ilkesi haline dönüştürmüştür. Hıristiyanlık söz konusu ilkeyi yaşatmak ve yaymak için sinema ve iletişim gibi sektörlerin yanında bilim, sanat ve edebiyat gibi alanları etkin bir biçimde kullanmıştır.

Özetle 1850'lerde yapılan bilimsel araştırmalar üçün gizeminin mitolojik ve ilkel dinlere kadar geri götürülebileceğini göstermiştir.

İlkçağ filozoflarının çoğu düşünce sistemlerini kurarken üçlü kavram ve tanımlamaları sıklıkla kullanmışlardır.

Beşeri din kurucularından Lao-Tsu her şeyin üçlük tarafından meydana getirildiğini söylemiştir.

Eski Mısırlıların sayısız üçlü tanrı inançları olmuştur. Osiris, İzis ve Horus gibi tanrılar onların tipik üçlü tanrıları olmuştur.

Teslis inancı Hıristiyanlık dininin özgün bir düşüncesi olarak ortaya çıkmamış; eski düşünce ve kültürlerin bir etkisi ve sonucu olarak Hıristiyanlığa girmiştir. Bu anlamda Hıristiyanlık paganizmin taşıyıcı aracı olmuştur.

Zekeriya örneğinde olduğu gibi Kur'an'ın üçlü eylemlere atıf yapması üçlemenin kadim toplumlarda yaygın ve muhatabı ikna etmede bağlayıcı bir araç olarak kullanıldığını göstermiştir.

Hz. Peygamberin söz ve uygulamalarında sıklıkla üçe atıf yaptığı görülmüştür.

Her milletin masal ve mitolojilerde üçün gizemini anlatan zengin kaynaklar mevcuttur.

Özgün fikir ve düşünce sistemi üreten filozoflar üç sayısının gizeminden kurtulamamıştır. Bu çerçevede filozoflar üçgene ve üç sayısına olağanüstü gizemler atfetmiş, birçok konuyu üç kavramla tanımlamaya çalışmışlarıdır.

Üçe dayalı kimi düşünce ve eylemlerin istem dışı ve bilinçsizce gerçekleştiği sonucuna varılmıştır.

Üç kavramla yapılan tanımlamaların, üç bölüme ayrılan sınıflandırmaların ve üçe dayalı bütün davranışların temelinde üç sayısının gizemi etkili olmuştur.

KAYNAKÇA

A)Basılı Kaynaklar

Adıvar, A. Adnan (1970). *Osmanlı Türklerinde İlim*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
Almanca Deyimler (Ty.). İstanbul: Fono Mektupla Öğretim Kurumu.
Aksoy, Azmi (2003). *Yunanca-Türkçe / Türkçe-Yunanca Sözlük*. Bursa-İstanbul: Alfa.
Anette, Antoine- Von Boetticher, Anette (2008). *Leibniz für Kinder*. Hannover: OLMS.
Berlin U-Bahn Sesli Anons Sistemi.
Beyhakî, *Sünen*, 1323.
Brinton, G. Danniel (1898/1969). *Religions of Primitive Peoples*. New York, London: Sekond Impression; New York: Negro Universities Press.
Buhari, *İman*, 15.
Ebu Davut, *Salat*, 132.
Ersoy, Necmettin (2007). *Semboller ve Yorumları*. İstanbul: Dönence Yayınları.
Frankfurter Algemeine Zeitung (2015). *Reiseblatt*. 22.01.2015 s. R3.
Gardin, Nanon vd. (2006). *Larousse Semboller Sözlüğü*. (Ter. Beyza Akşit), İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
İbn-i Mace, *İkame*. 11, 72.
İstanbul Arkeoloji Müzesi, Spina Üzerindeki Anıtlar.
İstanbul Arkeoloji Müzesi, Lahit Mezarlar Bölümü, İskender Lahitti.
İstanbul Arkeoloji Müzesi, Lahit Mezarlar Bölümü, Ağlayan Kadınlar Lahitti.
Jung, G. Carl (2015). *İnsan ve Sembolleri*. Çev. Hatice Mukadddes İlgün, İstanbul: Kabalcı Yayınları.
Kassırer, Ernest (2005). *Sembolik Formlar Felsefesi II Mitik Düşünme*. (Çev. Milay Köktürk), Ankara: Hece Yayınları.
Large, David Clay (2000). *Berlin Biografi Einer Stadt*. (İngilizceden'den Almancaya'ya Çev.: Karl Heinz Siber), Berlin: Verlag C. H. Beck.
Reitz, Edgar (2004). *Die Heimat Trilogie, Heimat 1-III, Eine Deutsche Chronik*. DVD1 von 5, Folge 2, Berlin: Arthaus.
Kanonik İnciller: Matta 27: 32-35, 38, 45, 50-51,54; *Markos* 15: 21-33; *Luka* 23: 26-43; *Yuhanna* 19: 18-27.
Klee, Paul (1995). *Modern Sanat Üzerine*. Çev. Rahmi G. Öğdül, İstanbul: Altıkırkbeş Yayın.
Küçük, Abdurrahman vd. (2011). *Dinler Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınları.
Küçük, Osman Nuri (2016). *İbnü'l-Arabî: Sayılar ve Rüyalar*. İstanbul: Nefes Yayınları.
Koithan, Ute vd. (2008). *Aspekte, Mittelstufe Deutsch, Lehrbuch 2*. Berlin und München: Langenscheidt.
Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli (1993). (Haz.: Heyet), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
Laertios, Diogenes (2007). *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*. Çev. Candan Şentuna, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Muslim, *Salat*. 38, 41.
Nesai, *İftitah*. 7, 23.
Nielsen, Ditlef (1922). *Der Dreieinige Gott in religionshistorischer Beleuchtung*. Band I, Kobenhavn.
Sarıkçıoğlu, Ekrem (2002). *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
Schimmel, Anne Marie (2000). *Mystery of Numbers*. (Çev. Mustafa Küpüşoğlu), İstanbul: Kabalcı Yayınları.
Star Gazetesi, 27.10.2012.

Şehbenderzade, Filibeli A. Hilmi (2009). *İslâm Tarihi*. (Edisyon: Cem Zorlu), İstanbul: Ağaç Kitabevi.
Tirmizi, *Salat*. 110, 116.
TRT Haber, Dünya Turu. 11.12.2012, 17:45.
Vâkıdî, Ebî 'Abdillah b. 'Umer (Ty.). *Futûhu'ş-Şâm*. Beyrût: Dârü'l-Ceyl.
Weigall, Arthur (2002). *Paganism in Our Cristianity (Pavlos Hıristiyanlığına Dair Bilimsel Bir Eleştiri: Hıristiyanlığımızdaki Putperestlik*. Ed. Mustafa Demir, İstanbul: Ozan Yayınları.
Yazıcı, Nesimi (2012). *İlk Türk-İslam Devletleri Tarihi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

B)İnternet Kaynakları

Biblisches (2012). http://de.nachrichten.yahoo.com/biblisches-erdbeben--forscher-wollen-jesus--todestag-herausgefunden-haben.html, 30 Mayıs 2012'de internet adresinden edinilmiştir.
Milliyet (2012). http://dunya.milliyet.com.tr/300-yillik-problemi-16-yasindaki-genc cozdu/dunya/dunyadetay/30.05.2012/1547006/default.htm
Nobelpreis (2012). http://de.nachrichten.yahoo.com/video/nobelpreis-wird-oslo-vergeben-153019043.html, 10 Aralık 2012'de edinilmiştir.
Die Post (2013). http://www.dw.de/ab-die-post/a-16454927, 31 Ocak 2013'te edinilmiştir.
Glueckswissenschaften (2013). http://www.glueckswissenschaften.de/workshops/workshop-i/, 27 Ocak 2013'te edinilmiştir.
http://www.glueckswissenschaften.de/, 27 Ocak 2013'te edinilmiştir.
Wort der Woche (2013). http://www.dw.de/popups/pdf/24644709/wort-der-woche-der-raffzahn-pdf.pdf, 11.03.2013'te edinilmiştir.